

Latvijas okupācija un Otrais pasaules karš



Molotova-Ribentropa pakta parakstīšana
1939. gada 23. augustā



Sarkanās armijas tanki Rīgas ielās
1941. gada 17. jūnijā



Rīgas
iedzīvotāji
ar ziediem
sveic vācu
armijas
karavīrus
1941. gadā

Vilciens ar Latvijas
iedzīvotājiem Ogres
dzelzeļa stacijā
1941. gada 14. jūnijā



Karā sagrautā Jelgava

Latviešu legionārs

Latviešu bēgļu laivas
Zviedrijā 1944. gadā



Konstantīns
Čakste
(1901–1945)



Ģenerālis Jānis Kurelis
(1882–1954)



1939. gada 23. augusts

- PSRS un nacistiskā Vācija noslēdza neuzbrukšanas līgumu. Tas paredzēja piecu valstu (Polijas, Lietuvas, Latvijas, Igaunijas un Somijas) sadalīšanu abu valstu interešu sfērās.

1939. gada 1. septembris

- Vācija uzbruka Polijai. Sākās Otrais pasaules karš. Latvija pieņēma deklarāciju par neitralitāti.

1939. gada oktobris

- Latvija parakstīja līgumu ar PSRS par Sarkanās armijas kara bāzes ar 25 000 militārpersonu klātbūtni un izvietojumu Latvijas teritorijā. Vācija noslēdza līgumu ar Latvijas valdību par vācu tautības pārvietošanu uz Vāciju.

1940–1941 Padomju okupācija

- 1940. gada 17. jūnijā PSRS okupēja Latviju.
- Latvijā izveidoja jaunu valdību, par tās vadītāju kļuva Augusts Kirhenšteins.
- Latvijā notika nedemokrātiskas vēlēšanas, kurās piedalījās viens vēlēšanu saraksts. Latvija ieguva nosaukumu – Latvijas Sociālistiskā Padomju Republika jeb LPSR.
- Kultūrā notika lielas pārmaiņas. Teātros sāka iestudēt padomju autoru lugas, veidoja aizliegto grāmatu sarakstus, tās izņēma no bibliotēkām un pat sadedzināja. Aizliedza rakstniekus, kas neatbilda režīma ideoloģijai (E. Virzu, A. Grīnu, L. Breikšu). Ieviesa politisko cenzūru, publicēja padomju autoru darbus.
- 1941. gada 13.–14. jūnijā notika Latvijas iedzīvotāju masveida deportācija. Katru gadu 14. jūnijā Latvijā atzīmē Komunistiskā genocīda upuru piemiņas dienu. 1940. un 1941. gada traģiskos notikumus Latvijas vēsturē sauc par Baigo gadu.

1941–1944/1945 Nacionālsociālistiskās Vācijas okupācija

- 1941. gada 22. jūnijā Nacistiskā Vācija uzbruka PSRS un sākās Otrā pasaules kara darbība Latvijas teritorijā un nacistiskā okupācija.
- 1941. gada jūlijā notika pirmās ebreju iznīcināšanas akcijas Rīgā, Daugavpilī, Liepājā un daudzās mazpilsētās. Katru gadu 4. jūlijā Latvijā atzīmē Ebreju tautas genocīda upuru piemiņas dienu.
- 1941. gada 30. novembrī sākās Rīgas geto iemītnieku masveida iznīcināšana. Pavisam holokaustā Latvijā gāja bojā 70 000 ebreju. Vairāki Latvijas iedzīvotāji piedalījās ebreju glābšanā, pavisam izglāba 400 Latvijas ebrejus. Viens no pazīstamākajiem latviešiem – ebreju glābējiem bija Žanis Lipke (1900–1987).
- No 1941. līdz 1944. gadam nacionālsociālistiskās Vācijas okupētajā Latvijā, Salaspilī, pastāvēja Paplašināto policijas cietumu un darba audzināšanas nometne. Tajā bija ieslodzīti ap 23 000 cilvēku (politiešodzītie, darba kavētāji, sodītie karavīri, speciālās akcijās no Baltkrievijas, Krievijas un Latgales pārvietotie civiliedzīvotāji). Salaspils nometnē nogalināto skaits sasniedza vairāk nekā 3000 cilvēku. Mūsdienās Salaspilī var apskatīt Salaspils memoriālu un ekspozīciju (<https://salaspilsmemorials.lv/>).
- 1943. gada 11. februārī parakstīja pavēli par Latviešu "brīvprātīgo" leģiona dibināšanu SS karaspēka sastāvā. Karavīrus iesauca armijā piespiedu kārtā.
- 1943. gada 13. augustā pēdējās Latvijas Republikas Saeimas četru lielāko partiju pārstāvji nodibināja Latvijas Centrālo padomi (LCP). Tās mērķis bija atjaunot Latvijas neatkarību. To vadīja Konstantīns Čakste. LCP Memorandā deklarēja nepieciešamību nekavējoties atjaunot Latvijas Republikas faktisko suverenitāti un izveidot Latvijas valdību. LCP turpināja cīnīties par Latvijas valsts atjaunošanu arī emigrācijā pēc 1945. gada.
- 1944. gada 22. martā nacistiskās okupācijas vara noraidīja prasību par Latvijas neatkarības atjaunošanu.



SVARĪGI

- ▶ ■ 1944. gada 18. jūlijā Sarkanā armija padzina vācu armiju no Šķaunes Ludzas apriņķī un sākās otrā Latvijas padomju okupācija.
- 1944. gada jūlijā–augustā ar vāciešu atļauju ģenerālis Jānis Kurelis un kapteinis Kristaps Upelnieks nodibināja militāru vienību, kas cerēja atjaunot neatkarīgās Latvijas armiju. Šo vienību mūsdienās pazīst ar nosaukumu “kurelieši”. Vācieši nespēja kontrolēt kureliešus, tāpēc astoņus virsniekus nošāva, citus izsūtīja uz Sibīriju.
- Nacistu okupācijas gados izdeva vairāk nekā 2 latviešu oriģinālromānu un ap 30 dzejas krājumu. Popu-

lāri bija Anšlavs Eglītis, Z. Mauriņa, E. Zālīte, J. Sārts, A. Niedra. Operā bieži iestudēja R. Vāgnera operas, aktīvi darbojās provinces teātri. Kopumā latviešu tauta saglabāja savu kultūru un identitāti.

1944. gada vasara–1945. gada maijs

- Latviju atkārtoti okupēja PSRS.

1945. gada 8. maijs

- Latvijas teritorijā beidzās Otrais pasaules karš.

INTERESANTI

- 20. gs. 30. gadu beigās PSRS bija skaitliski lielākā armija Eiropā.
- Otrajā pasaules karā Latvija *de facto* (faktiski, īstēnībā) zaudēja neatkarību, bet kara gados tā turpināja pastāvēt *de iure* (juridiski kā pilntiesīga valsts). Vienīgie likumīgie Latvijas pārstāvji ārvalstīs kara gados bija Kārlis Zariņš, Alfrēds Bīlmanis, Arnolds Spekke, Anatols Dinbergs u. c.
- Pēc PSRS okupācijas Kārlis Ulmanis atradās mājas arestā, bet formāli turpināja pildīt Valsts prezidenta pienākumus līdz 1940. gada 21. jūlijam, kad tika arestēts un deportēts uz Krieviju.
- Laika trūkums 1940. gada vasarā neļāva izgatavot jaunus naudaszīmju paraugus ar Padomju Latvijas simboliku, tāpēc apriņķī bija naudaszīmes ar Latvijas Republikas ģerboni. 1940. gada jūlijā sagatavoja 1 lata papīra naudaszīmju paraugu ar visai dīvainu nosaukumu: “Latvijas Sociālistiskās Padomju Republikas

kases maiņas zīme”, taču varas iestādes Maskavā šo ieceri noraidīja. Vācu okupācijas laikā sagatavoja lata naudaszīmes ar uzdruku: “Latvija / 1941 / 1. jūlijs”.

- Abas okupācijas varas – PSRS un nacistiskā Vācija – iznīcināja Latvijas nacionālos simbolus, pieminekļus un pārdēvēja ielas. Brīvības ielu vācu okupācijas laikā pārdēvēja par Ādolfa Hitlera ielu, savukārt padomju okupācijas periodā – par Ļeņina ielu.
- 2001. gadā dibināja fondu “Sibīrijas bērni” (Studija SB). Tā mērķis ir dokumentēt toreizējo bērnu atmiņas par izsūtījumu 1941. gada 14. jūnijā. Par izsūtījumiem 1941. un 1949. gadā fonds izdod grāmatas, bet studija uzņēm dokumentālas filmas. Vairākas filmas uzņēmusi režisore un producete Dzintra Geka.
- Ošvalkos – apdzīvotā vietā starp Jūrkalni un Sārnatī – atrodas piemiņas zīme “Cerību bura”. Tā veltīta latviešu bēgļiem, kas pāri Baltijas jūrai uz Zviedriju devās zvejas laivās (1944–1945).

VĀRDI, KAS JĀZINA

Otrais pasaules karš, okupācija, deportācija, izsūtīšana, izsūtījums, izvest, izsūtīt, okupēt, iebrukt, arestēt, apcietināt, Sibīrija, ieslodzījums, nometne, leģionārs, holokausts, genocīds, bēgļi.

WORLD WAR II AND THE OCCUPATION OF LATVIA

IMPORTANT

23 August 1939

■ The USSR and Nazi Germany concluded a non-aggression treaty. It provided for the division of five countries (Poland, Lithuania, Latvia, Estonia and Finland) into spheres of mutual interest.

1 September 1939

■ Germany attacked Poland. The Second World War began. Latvia adopted a declaration of neutrality.

October 1939

■ Latvia signed a treaty with the USSR to establish a Red Army military base with 25 000 troops on Latvian territory. Germany concluded a treaty with the Latvian government on the resettlement of German nationals in Germany.

1940–1941 Soviet occupation

■ On 17 June 1940 the USSR occupied Latvia.

■ A new government was established in Latvia, with Augusts Kirhenšteins as its head.

■ Non-democratic elections were held in Latvia, with a single electoral list. Latvia was renamed the Latvian Socialist Soviet Republic, or LSSR.

■ A great cultural change took place. Soviet plays began to be staged in theatres, lists of banned books were drawn up, books were withdrawn from libraries and even burned. Writers who did not conform to the ideology of the regime (E. Virza, A. Grīns, L. Breikšs) were banned. Political censorship was introduced and works by Soviet authors were published.

■ On 13–14 June 1941, a mass deportation occurred of the Latvian people. 15 443 Latvians were deported to the USSR. Every year on 14 June, Latvia marks the Day of Commemoration of the Victims of the Communist Genocide. The tragic events of 1940 and 1941 are known in Latvian history as the Year of Horror.

1941–1944/1945 Occupation by National Socialist Germany

■ On 22 June 1941, Nazi Germany attacked the USSR and the Second World War started on Latvian territory and the Nazi occupation of Latvia began.

■ In July 1941, the first extermination campaigns of Jews were carried out in Rīga, Daugavpils, Liepāja and many small towns. Every year on 4 July, Latvia commemorates the Day of Remembrance of the Victims of the Genocide of the Jewish People.

■ On 30 November 1941, the mass extermination of the inhabitants of the Rīga ghetto began. A total of 70 000 Jews perished in the Holocaust in Latvia. Several Latvian citizens took part in the rescue of the Jews, and a total of 400 Latvian Jews were saved. One of the most well-known Latvian rescuers was Žanis Lipke (1900–1987).

■ From 1941 to 1944, Salaspils in Latvia, which was occupied by National Socialist Germany, was the location of an Extended Police Prison and Labour Education Camp. It housed about 23 000 people (political prisoners, work truants, punished soldiers, civilians displaced via special campaigns from Belarus, Russia and Latvia). The number of people killed in the Salaspils camp reached more than 3 000. Today, the Salaspils Memorial and exhibition can be visited in Salaspils (<https://salaspilsmemorials.lv/>).

■ On 11 February 1943, an order was signed for the establishment of the Latvian “Volunteer” Legion within the SS. The soldiers were forcibly conscripted into the army.

■ On 13 August 1943, representatives of the four largest parties of the last Saeima of the Republic of Latvia founded the Latvian Central Council (LCP). Its aim was to restore Latvia’s independence. It was headed by Konstantīns Čakste. In its Memorandum, the LCP declared the need to immediately restore the effective sovereignty of the Republic of Latvia and to establish a Latvian government. The LCP continued to fight for the restoration of the Latvian state in emigration after 1945.

■ On 22 March 1944, the Nazi occupying power rejected the demand for the restoration of Latvia’s independence.

■ On 18 July 1944, the Red Army drove the German army out of Šķaune in the Ludza district and the second Soviet occupation of Latvia began. ►

IMPORTANT

► ■ In July–August 1944, with the permission of the Germans, General Jānis Kurelis and Captain Kristaps Upelnieks founded a military unit that hoped to restore the army of independent Latvia. This unit is known today as the “kurelieši (Kurelians)”. The Germans were unable to control the *kurelieši*, so eight officers were shot and others were sent to Siberia.

■ During the Nazi occupation, more than 20 original Latvian novels and about 30 collections of poetry were published. Anšlavs Eglītis, Z. Mauriņa, E. Zālīte, J. Sārts, A. Niedra were popular. R. Wagner’s operas were often produced at the opera house, and provincial theatres were active. In general, the Latvian people preserved their culture and identity.

Summer 1944–1945 May

■ Latvia was reoccupied by the USSR.

8 May 1945

■ The Second World War ended on Latvian territory.

INTERESTING FACTS

■ At the end of the 1930s, the USSR had the largest army in Europe in terms of numbers.

■ Latvia lost its *de facto* (in fact, in reality) independence in the Second World War, but continued to exist *de jure* (legally as a fully-fledged state) during the war years. The only legal representatives of Latvia abroad during the war were Kārlis Zariņš, Alfrēds Bīlmanis, Arnolds Spekke, Anatols Dinbergs and others.

■ After the occupation of the USSR, Kārlis Ulmanis was under house arrest, but formally continued to serve as President until 21 July 1940, when he was arrested and deported to Russia.

■ In the summer of 1940, time constraints prevented the production of new banknote designs with Soviet Latvian symbols, so banknotes with the coat of arms of the Republic of Latvia circulated. In July 1940, a sample of 1 *lats* paper currency was prepared with a rather strange name: “Treasury Exchange Mark of the Socialist Soviet Republic of Latvia”, but this idea was rejected by the authorities in Moscow. During the German occupation, printed *lats* were produced with the text: “Latvia / 1941 / 1 July”.

■ Both occupying powers – the USSR and Nazi Germany – destroyed Latvia’s national symbols, monuments and renamed streets. During the German occupation, Freedom Street (Brīvības iela) was renamed Adolf Hitler Street, and during the Soviet occupation – Lenin Street.

■ In 2001, the Children of Siberia Foundation (Studio SB) was founded. Its aim is to document the memories of the children who were deported on 14 June 1941. The Foundation publishes books about the 1941 and 1949 deportations, and the Studio makes documentary films. Several films have been made by director and producer Dzintra Geka.

■ In Ošvalki, a settlement between Jūrkalne and Sārnate, there is a memorial sign “Cerību bura (Sail of Hope)”. It commemorates the Latvian refugees who crossed the Baltic Sea to Sweden in fishing boats (1944–1945).

WORDS TO LEARN

World War II, occupation, deportation, exile, deport, occupy, invade, arrest, imprison, Siberia, imprisonment, camp, legionnaire, Holocaust, genocide, refugees.

Viegli uzdevumi

■ Lasi tekstu un virs svītras raksti atbilstošo vārdu!

izveda, apskatīt, sievietes, jūnijā, lopu, ceļā

1941. gada 14. _____¹ no Torņakalna stacijas Rīgā uz Sibīriju _____². Rīgas un tuvākās apkārtnes ģimenes. Tie bija vectēvi, vecmāmiņas, _____³, bērni un zīdaiņi. Cilvēkus uz Sibīriju izveda _____⁴ vagonos. Vīriešus veda citos vagonos. Viņi

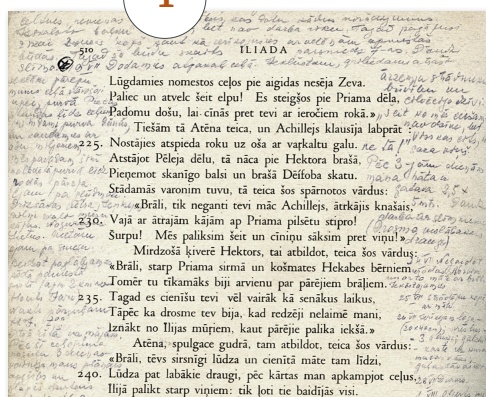


nonāca koncentrācijas nometnēs. Daudzi _____⁵ nomira. Cilvēki slimoja, sala, un viņiem nebija, ko ēst.

Mūsdienās pie Torņakalna stacijas var _____⁶ dzelzceļa vagonu, kādā 1941. gadā izsūtīja cilvēkus. Tāds pats vagonš atrodas arī Skrundā.

■ Pie apraksta uzraksti atbilstošā attēla ciparu! Stāsti un priekšmeti ir reāli no Latvijas Okupācijas muzeja krājuma materiāliem par notikumiem 1941. gada 14.jūnijā.

A _____
Brigita Švarcbaha izsūtījuma dienā no mājām paņēma līdzīgu sudraba karoti. Šo karoti Sibīrijā viņa lietoja kā nazi karupeļu mizošanai, ēšanai un citiem darbiem. Otrā karote palika Rīgā, kuru saglabāja Brigitas vecmamma.



B _____
Mēriju Stakli 1950. gadā Sibīrijā atkal apcietināja, jo viņa daudz stāstīja citiem par savu agrāko dzīvi Latvijā un ceļojumiem pa Eiropu. Ieslodzījumā uz sava kabatlakatiņa Mērija uzrakstīja apcietināšanas datumu. Uz tā parakstījās dažādu tautību sievietes. Vēlāk Mērija izšuva kabatlakatiņu ar diegiem no sieviešu drēbēm.



C _____
Juris Bubindus bija pirmā kursa students, tāpēc līdzīgu paņēma Homēra eposu "Iliāda". Izsūtījumā uz grāmatas lappušu malām Juris rakstīja dienasgrāmatu. Grāmatu viņam uzdāvināja tēvs.

NOSKATIES!

Režisora Viestura Kairiša spēlfilmu "Melānijas hronika"!

Tā uzņemta pēc Melānijas Vanagas autobiogrāfiskās atmiņu grāmatas "Veļupes krastā" motīviem.

Viegli uzdevumi

■ Aizpildi informāciju par Žani Lipki!

Žanis Lipke piedzima 1900. gada 1. februārī Jelgavā. Viņš pabeidza tikai trīs klases, bet labi runāja gan krievu, gan vācu valodā. Kad Žanim bija 20 gadu, viņš apprecējās ar Johannu Novicku. Viņu ģimenē piedzima meita Aina un divi dēli – Alfrēds un Zigfrīds.

Žanis strādāja Rīgas ostā par strādnieku un krāvēju, vēlāk vācu (*Luftwaffe*) noliktavās. Tās atradās blakus Rīgas geto – ebreju nometnei. Tā sākās Žaņa Lipkes misija – ebreju glābšana.

Viņš Otrā pasaules kara laikā kļuva par pazīstamāko latvieti – ebreju glābēju. Kopā ar dzīvesbiedri Johannu viņš izglāba 55 ebrejus. Viņš pats reiz teica: “Ko varēju, tos glābu, es neskaitīju.” Žanis Lipke saņēma Izraēlas valsts apbalvojumu “Taisnīgais starp tautām”. Viņš nomira 87 gadu vecumā Rīgā.

Mūsdienās Rīgā par Lipki atgādina Ž. Lipkes iela, piemineklis ebreju glābējiem Gogoļa ielā un Žaņa Lipkes memoriāls Ķīpsalā.



Dzimšanas datums: _____

Dzimšanas vieta: _____

Valodu zināšanas: _____

Ģimenes stāvoklis: _____

Darba vietas: _____

Valsts, kas apbalvoja Žani Lipki: _____

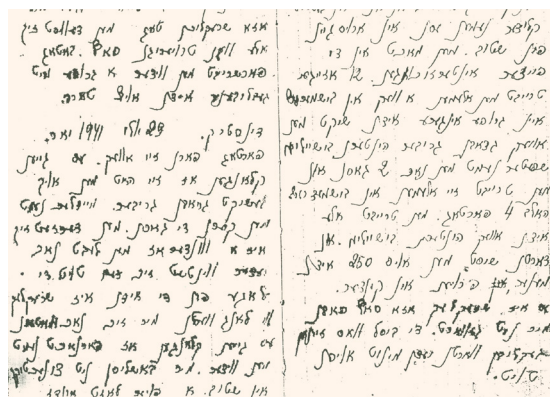
■ Lasi un atzīmē, vai apgalvojums ir pareizs (JĀ) vai nepareizs (NĒ)!

Latvijā 4. jūlijs ir ebreju tautas genocīda piemiņas diena. Šajā dienā 1941. gadā vācieši nodedzināja Lielo Horālo sinagogu Rīgā. Tajā sadega daudzi Latvijas un Lietuvas ebreji. Arī Latvijas mazpilsētās – Preiļos, Kārsavā un citās – notika ebreju iznīcināšana – holokausti. Vispirms nacisti aizliedza ebrejiem iziet uz ielas, tad apzīmēja ar dzeltenām zvaigznēm, lika strādāt smagu darbu un beigās nošāva.



Šeina Grama

Par 27. jūlija notikumiem Preiļos var lasīt ebreju meitenes Šeinas Gramas dienasgrāmatā. Tolaik viņai bija 15 gadi. Dienasgrāmatai ir tikai 10 lappuses, bet tā ir ļoti nozīmīga. Meitene dienasgrāmatu rakstīja jidišā. Pēc Šeimas nošaušanas dienasgrāmatu atrada kaimiņiene. Tajā ir vārdi: “Šī ir asiņaina svētdiena Latvijas ebreju tautai. Tas ir briesmīgi.”



Nr. p. k.	Apgalvojums	JĀ	NĒ
1.	Latvijā oficiāli piemin ebreju tautas traģēdiju.		
2.	Genocīds pret ebrejiem notika tikai Rīgā.		
3.	Ebrejiem pie apgērba bija dzeltena zvaigzne.		
4.	Par notikumiem Preiļos varam lasīt ebreju meitenes dienasgrāmatā.		
5.	Dienasgrāmatai ir vairāk nekā 15 lappuses.		
6.	Šeina Grama palika dzīva.		

NOSKATIES! Režisora Dāvja Sīmaņa spēlfilmu “Tēvs Nakts”.

IZLASI! Ineses Zanderes grāmatu “Puika ar suni” (1. burtnīca “Bailes”; 2. burtnīca “Bunkurs”).

APMEKLĒ! Žaņa Lipkes memoriālu Ķīpsalā vai izpēti mājaslapu <https://lipke.lv>, vai arī aizej uz muzeju “Ebreji Latvijā”.

Vidēji grūti uzdevumi

■ Lasi tekstu un virs svītras raksti trūkstošā fragmenta burtu!

- A** cīnoties sarkanarmiešu rindās
- B** savu tēvu un jaunāko brāli
- C** iesauca divu svešu lielvaru armijās
- D** cīnījās 80 000–100 000 Latvijas iedzīvotāju
- E** simtiem citu latviešu leģionāru krita kaujās

BRĀLIS PRET BRĀLI

Otrajā pasaules karā Latvijas iedzīvotājus nelikumīgi _____^{1.} – vācu armijā un Sarkanajā armijā. Bija gadījumi, kad viens pret otru cīnījās pat vienas ģimenes locekļi – brālis pret brāli, tēvs pret dēlu.

Tā notika arī ar Kokinu ģimeni. Vienu brāli Konstantīnu jeb Kosķiku iesauca leģionāros. Viņš 1944. gada 17. jūlijā 20 gadu vecumā kopā ar _____^{2.} Latvijas pierobežā pie Zilupes upes. Bet Vladislavam jeb Vlagīkam bija tikai 19 gadu, kad viņš 1945. gada 12. martā, _____^{3.}, guva smagu ievainojumu un pēc divām dienām nomira. Konstantīna Kokina vārdu var lasīt Lestenes brāļu kapu piemiņas sienā, bet viņa brālis Vladislavs Kokins apbedīts sarkanarmiešu brāļu kapos Blīdenē.

Savukārt leģiona 19. divīzijas sakarnieks Pēteris Vītols piedzīvoja situāciju, kad 1945. gada marta kaujās pie Blīdenes kāds leģionārs sagūstīja sarkanarmiešus – _____^{4.}. Arī 19. divīzijas smago mīnmetēju vada komandieris Jānis Kaņeps 1945. gada janvāra cīņā starplaikā pie Anneniekiem uzzināja, ka sarkanarmiešu pusē

kritis viņa jaunākais brālis Pēteris. Kas zina, varbūt viņa dzīvību izdzēsa vecākā brāļa raidītā mīna...

Sarkanajā armijā Otrā pasaules kara laikā _____^{5.}, bet nacistiskās Vācijas pusē – vairāk nekā 110 000 latviešu.

Pēc kara ap 25 000 latviešu nonāca Rietumu sabiedroto gūstā, bet ap 50 000 – padomju gūstā. Karavīri nonāca filtrācijas un soda nometnēs.



Latvieši – leģionāri



Latvieši – sarkanarmieši

■ Atrodi tekstā vārdu, kurš atbilst dotajam skaidrojumam! Raksti virs svītras!

1. _____ – tādā veidā, kad ir aizliegts ar likumu.
2. _____ – karavīrs nacistiskās Vācijas karaspēkā.
3. _____ – karaspēka vienības priekšnieks.
4. _____ – piedalījās kaujā.
5. _____ – nebrīvē.

Vidēji grūti uzdevumi

Sanumurē secīgi teksta rindkopas!

CĪŅA ZEM SAVA, NEVIS SVEŠIEM KAROGIEM

A Latvijas Centrālajā padomē aktīvi darbojās arī bijušais Latvijas armijas ģenerālis Jānis Kurelis. Ģenerālis bija drosmīgs un varonīgs karavīrs, kurš vadīja militāru vienību. Arī tās mērķis bija cīņa par neatkarīgu Latviju. Šo vienību sauca par ģenerāļa Kureļa grupu, bet tās biedrus – par kureliešiem. To nodibināja 1944. gada jūlija beigās, un kureliešu kopskaits sasniedza 2000–3000 vīru. Termins “kurelieši” kļuva par visaptverošu nacionālās pretošanās un brīvības cīņu dalībnieku apzīmējumu.

B Vairākus J. Kureļa štāba virsniekus nošāva, daudzi simti nonāca koncentrācijas nometnēs, savukārt daļa – izklīda. Pats Jānis Kurelis emigrēja uz ASV, Čikāgu, viņš ir apbedīts Čikāgā, *Irving Park Acacia* kapsētā.

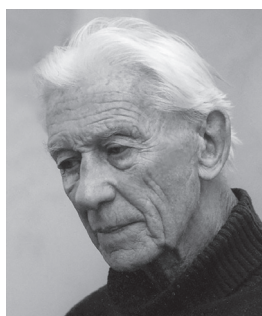
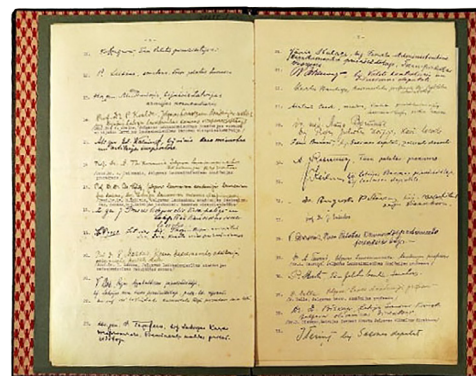
C 1943. gadā 13. augustā Rīgā bijušie Latvijas politiķi nodibināja Latvijas Centrālo padomi, kas darbojās arī pēc kara, un par tās priekšsēdētāju ievēlēja Konstantīnu Čaksti. Organizācijas mērķis bija panākt Latvijas Republikas faktiskās suverenitātes atjaunošanu, un par galveno uzdevumu tā uzskatīja cīņu pret komunistisko un nacistisko okupāciju. 1944. gada martā padome izstrādāja Memorandu, ko parakstīja 189 Latvijas politiskie un kultūras darbinieki un kuru pavairoja vairākos eksemplāros. 2001. gadā Vecrīgā, remontējot kādu dzīvokli, atrada tā oriģinālu, kas šobrīd atrodas Latvijas Kara muzeja krājumā.

D Latviešu pretestība pret nacistisko Vāciju un PSRS pastāvēja visus kara gadus. Jau 1941. gada rudenī darbību sāka vairākas pretestības organizācijas – Latviešu nacionālistu savienība, Brīvā Latvija, Daugavas Vanagi un citas. Tā bija nevardarbīga pretošanās, izplatot nelegālus preses materiālus un aicinot sabiedrību nepakļauties okupāciju režīmiem. Kara beigās atsevišķas militāras grupas izrādīja arī bruņotu pretestību.



Kurelieši

Latvijas Centrālās
padomes
Memorands.
Paraksti



Lasi un ieraksti atbilstošo vārdu!

satraukta, notika, austrumiem, atrada, dzejnieka, klausītājiem

1. “Dievs, Tava zeme deg!” ir komponistes Lūcijas Garūtas un _____ Andreja Eglīša kantāte.
2. Kantātes pirmatskaņojums _____ 1944. gada pavasarī Rīgas Vecajā Sv. Ģertrūdes baznīcā.
3. Tobrīd Latviju bija okupējusi nacistiskā Vācija, bet no _____ tuvojās Sarkanā armija.
4. Andrejs Eglītis rakstīja: “Visa tauta bija _____, jo zināja – kaut kas mainīsies.”
5. Izpildot kantāti, koristiem un _____ acis bija asaras.
6. Kantātes oriģinālo ierakstu _____ pēc kara Vācijas radiofona skaņu arhīvā.

NOKLAUSIES!

<https://www.youtube.com/watch?v=rttecfu1NBQ&t=773s>.

Ja nevari atvērt, YouTube meklētājā ieraksti: Dievs, Tava zeme deg!

Grūti uzdevumi

■ Lasi un virs svītras raksti pareizās atbildes burtu!

Latvijas teritorijā tieši Otrais pasaules karš kļuva par asiņaināko ____¹ konfliktu tās vēsturē. Kara laikā gāja bojā desmitiem tūkstoši cilvēku – gan civiliedzīvotāju, gan militārpersonu –, ļoti smagi cieta arī daudzas ____² vietas un to infrastruktūra. Par visvairāk nopostītajām pilsētām Latvijā kļuva Jelgava un Rēzekne.

1944. gada 6. aprīlī tieši pirms Liendienām padomju aviācija vairākkārtīgi veica uzlidojumus Rēzeknei. Mākslinieks Jānis Unda (1928–2000) par šiem ____³ rakstīja: “6. aprēļa vokors – Lelō ceturtdiēne pyrms Leldīnem. Nu rupim kvīšu myltim, kas sapeļneiti vosoras lauku dorbūs, mōte izcapuse kareņu golda... Un tod sōcās brīsmeigs, rejušs trūksnis – pyrmī sprōdzīni, šķind lūgu stykli. .. Piļsātu ir apjāmuse līsmu jyura, kas navys sasa-mozynoj, bet palīk arvīn draudūšōka. Tys beja baigs – un reizē varons – skots, kū vēļ vairōk pastyprynōja nakts tymša.” Rēzekne pārmainījās līdz ____⁴, nopostot 65 % no visām pilsētas ēkām.

1944. gada jūlija beigās PSRS un Vācijas karaspēki satikās pie Jelgavas – vieni uzbruka, otri aizstāvējās, abi nogalināja, dedzināja, grāva, izmantoja artilēriju un aviāciju savām militārajām operācijām. No pirmskara Jelgavas 5700 ēkām nopostītas bija 4580 ēkas. 1944. gada rudenī bija sagrautas gandrīz ____⁵ sabiedriskās ēkas, pilnīgi iznīcināti rūpniecības uzņēmumi, sagrauta ādas fabrika, elektrostacija, centrālais ūdensvads, dzelzceļa mezgls.

Rēzeknes un Jelgavas pirmskara apbūve un arhitektūra vairs skatāma tikai uz ____⁶.



Rēzekne



Jelgava

1.	A	militāristu	B	militāro	C	miljonāro
2.	A	apdzīvotas	B	nodzīvotas	C	nedzīvotas
3.	A	nolikumiem	B	sarīkojumiem	C	notikumiem
4.	A	nepazīstamai	B	nepazīšanai	C	nezināmai
5.	A	visas	B	vispār	C	viscaur
6.	A	pastkastēm	B	atklātnēm	C	atmiņām

■ Pārraksti pēdējos divus teikumus latgaliešu valodā latviski!

Grūti uzdevumi

■ Uzraksti – kāds notikums atklāts citātos! Raksti virs svītras!

deportācijas, bēgļu gaitas, latviešu leģionāru cīņas Kurzemes frontē, okupācija

1. _____

Pirmdien, īsi pēc pusdienas krievu tanki grabēdami sabrauca Rīgā. Uz ielas nebija vairs droši. Tomēr palikt telpās un neko neredzēt arī negribējās. Uzvilku krietni sataukotu šofera tērpu, uzmaucu līdz acīm žokejnīcu, pacēlu apkakli un izgāju uz ielas. Katram gadījumam ieliku kabatā pistoli. Man gribējās redzēt šīs dienas “varoņus”. Soļoju pa Lāčplēša ielu pāri Marijas ielai uz Avotu ielu. Bet tur es neatradu ne skaistuma, ne varenības. Tur stāvēja zaļgani vīriņi, dikti noputējuši un acīmredzot arī dikti izsalkuši. Kāds “ciemiņš” bija iespiedis savā padusē mūsu baltmaizes klaipu, lauza no tā pa gabalam, bāza mutē un kāri ēda.

2. _____

Pēc G. Ā. Cauča “Viena latvieša stāsts”

Laivas priekšgalā laudis stāvēja saspiesti tā, ka pat pakustēties vairs nevarēja. Daudziem viļņi bija saplēsuši drēbes, un dažai dāmai kažoka vietā bija redzamas vatelīna strēmeles. Tad parādījās kapteinis un deva rīkojumu – visus čemodānus jūrā! Kajītē, kur vietas bija paredzētas četriem jūrnikiem, sēdēja 12 mātes ar 12 zīdaiņiem. Ar rīta gaismu pēc 27 ceļa stundām mūs sagaidīja Gotlande. 263 cilvēki nokāpa krastā. Viegļprātība!

3. _____

Pēc M. Vētras “Karaļa viesi”

Kad atbraucām, mūs ielika pie krieviem istabā. Tiem pie krāsns vistas, tad mūs tur pie tām vistām. Sākumā bija arī teļš, bet Lidija to kā ieraudzīja, tad tā pārbijās, tā brēca... To bļaušanu jau neviens nevarēja izturēt, nu tad aizveda teļu prom un mūs nolika vietā. Vēlāk pārcēlāmies uz zemnīcu – būdu, kas ierakta zemē.

4. _____

Pēc A. Manfeldes “Zemnīcas bērni”

Dārd sprādziens pēc sprādziena. Zeme dreb un līgojas. Sasaluši akmeņi, smiltis, koka gabali lido pa gaisu un sitas pret ēkas mūriem, un no tās savukārt birst apmetums un jumta seguma gabali. Gaiss ir pilns smiltīm, putekļiem, dūmiem. Ķermenis automātiski cenšas sarauties mazāks un saplūst ar drebošo zemi. Tad pēkšņi iestājas smags klusums, gaidot nākamo sprādzienu. No dārza malas atskan vaidi, citi murgo, citi lūdz cigareti. Pirmie kritušie, ko es redzu. Ir atkal klusums, samērā gaišs vakars, un kādā barakā pat svin Ziemassvētkus. Mums tam nav laika.

Leģionāra Alekša Dreimaņa atmiņas no U. Neiburga “Grēka un ienaida liesmās”

■ Atrodi katram notikumam atbilstošu faktoloģisko materiālu.

Lodziņā ieraksti burtu!

A Kurzemes fronte (arī Kurzemes katls, Kurzemes cietoksnis) tika izveidota 1944. gada oktobrī un pastāvēja līdz nacistiskās Vācijas kapitulācijai 1945. gada 8. maijā. Septiņus mēnešus Kurzemē notika sīvas lielkaujas, kurās krita ap 30 000–40 000 vācu un 90 000 Sarkanās armijas karavīru. Kurzemē cīnījās arī ap 20 000 latviešu leģionāru no 19. divīzijas un citām daļām.

B PSRS okupācijas rezultātā 1940.–1941. gadā tika represēti ap 30 000 Latvijas pilsoņu. Nacistiskās Vācijas okupācijas laikā tika represēti aptuveni 90 000 Latvijas pilsoņu, to skaitā ap 70 000 ebreju. Pēckara represijas skāra ap 150 000 Latvijas iedzīvotāju.

C 1944.–1945. gadā apmēram 170 000–180 000 Latvijas iedzīvotāju devās rietumu virzienā pāri Baltijas jūrai uz Zviedriju. Daļa devās dienvidu virzienā kuģos un pa zemesceļiem uz Vāciju cauri Lietuvai uz vāciešu okupēto Poliju.

D Latvijas valsts pēc 1939. gada 23. augusta Molotova-Ribentropa pakta un tā slepeno papildprotokolu parakstīšanas nonāca padomju ietekmes sfērā un 1940. gada 17. jūnijā piedzīvoja PSRS okupāciju.

■ Atzīmē, kurš apgalvojums atbilst iepriekš lasītajam!

1.	Izsūtītie latvieši Sibīrijā apmetās dzīves apstākļiem piemērotos mājokļos.	
2.	Kara beigās Latvijas teritorijā iezīmējās ar smagām frontes cīņām, kurās bojā gāja liels skaits karavīru abās karojošajās pusēs.	
3.	Latvijas okupācijas karaspēks cilvēkos raisīja drošības sajūtu un uzticamību.	
4.	Bēgļu gaitās cilvēki devās galvenokārt uz rietumiem pa sauszemes ceļiem.	

Atbildes

Viegli uzdevumi

- | | |
|--------------|--------|
| 1. jūnijā | A – 3. |
| 2. izveda | B – 2. |
| 3. sievietes | C – 1. |
| 4. lopu | |
| 5. ceļā | |
| 6. apskatīt | |

Dzimšanas datums: **1900. gada 1. februāris**
Dzimšanas vieta: **Jelgava**
Valodu zināšanas: **krievu, vācu**
Ģimenes stāvoklis: **precējies**
Darba vietas: **Rīgas osta, vācu (Luftwaffe) noliktava**
Valsts, kas apbalvoja Žani Lipki: **Izraēla**

1. **Jā**
2. **Nē**
3. **Jā**
4. **Jā**
5. **Nē**
6. **Nē**

Vidēji grūti uzdevumi

- | | | | |
|-------------|-----------------------|--------|------------------------|
| 1. C | 1. nelikumīgi | A – 3 | 1. dzejnieka |
| 2. E | 2. leģionārs | B – 4. | 2. notika |
| 3. A | 3. komandieris | C – 2. | 3. austrumiem |
| 4. B | 4. cīnījās | D – 1. | 4. satraukta |
| 5. D | 5. gūstā | | 5. klausītājiem |
| | | | 6. atrada |

Grūti uzdevumi

1. **B**
 2. **A**
 3. **C**
 4. **B**
 5. **A**
 6. **B**
-

Pilsētu ir apņēmusi liesmu jūra, kas nevis samazinās, bet paliek arvien draudošāka. Tas bija baigs – un reizē varens – skats, ko vēl vairāk pastiprināja nakts tumsa.

1. **okupācija – D**
 2. **bēgļu gaitas – C**
 3. **deportācijas – B**
 4. **latviešu leģionāru cīņas Kurzemes frontē – A**
-

2. Kara beigās Latvijas teritorijā iezīmējās ar smagām frontes cīņām, kurās bojā gāja liels skaits karavīru abās karojošajās pusēs.

Teksti

Butulis I., Zunda A. Latvijas vēsture. Rīga: Jumava, 2010. 208 lpp.
Ducmane K., Ozoliņa A. Naudas laiki Latvijā. Rīga: Lauku Avīze, 2013. 252 lpp.
Autoru kolektīvs. 100 notikumi Latvijas vēsturē. Cilvēki un procesi 1918-2018. Rīga: Latvijas Mediji, 2018. 252 lpp.
Kangeris K., Neiburgs U., Vīksne R. Aiz šiem vārtiem vaid zeme. Salaspils noietne 1941-1944. Rīga: Lauku Avīze, 2016. 432 lpp.
Neiburgs U. Dievs, Tava zeme deg! Latvijas Otrā pasaules kara stāsti. Rīga: Lauku Avīze, 2014. 400 lpp.
Neiburgs U. Grēka un ienaida liesmās! Latvijas Otrā pasaules kara stāsti. Rīga: Latvijas Mediji, 2018. 400 lpp.
<https://okupacijasmuzejs.lv/lv/latvijas-okupācijas-vesture/1-padomju-okupacija/>
<https://okupacijasmuzejs.lv/lv/latvijas-okupācijas-vesture/nacistiska-okupacija/latvija-otraja-pasaules-kara>
<https://sibirijasberni.lv/jaunumi/top-gramata-sibirijas-berni-1949/>
<https://www.sargs.lv/lv/otrais-pasaules-kars/2012-05-03/generalis-janis-kurelis-1882-1954-cinitajs-pret-padomju-un-nacistu>
<https://ir.lv/2020/05/06/bralis-pret-brali/>
<https://latvijasdargumi.unesco.lv/lv/mantojuma-skapis/lcp-memorands>
<https://www.lsm.lv/raksts/dzive--stils/vesture/no-latgales-sirds-lidz-drupu-kalniem-ka-padomju-aviacija-1944-gada-sabombardeja-rezekni.a452464/>
<https://enciklopedija.lv/skirklis/4556-latvie%C5%A1u-trimda-p%C4%93c-Otr%C4%81-pasaules-kara>
<https://salaspilsmemorials.lv/salaspils-nometne/>

Attēli

<http://jvmm.lv/index.php/lasitava/stalingradas-loma-sagrauta-jelgava>
<https://www.la.lv/riskeja-vins-neiedomajami>
<https://lipke.lv/zanis-lipke/biografija/>
<https://okupacijasmuzejs.lv/files/DNSE-3%20PRET%20PAS%CC%8CA%20GRIBU%20-%20padomju%20deporta%CC%84cijas.pdf>
<https://okupacijasmuzejs.lv/lv/latvijas-okupācijas-vesture/1-padomju-okupacija/>
<https://okupacijasmuzejs.lv/lv/latvijas-okupācijas-vesture/1-padomju-okupacija/molotovaribentropa-pakts-un-ta-ietekme-uz-latvijas-valsts-suverenitati>
<https://lvportals.lv/norises/288072-latvijas-okupacija-nenotika-viena-diena-1940-gada-17-juniju-pieminot-2017>
<https://enciklopedija.lv/skirklis/22224>
https://www.lsm.lv/raksts/dzive--stils/vesture/nacistu-okupacija-latvija-pretosanas-kustibas-klust-organizetakas.a316278/?utm_source=lsm&utm_medium=theme&utm_campaign=theme
<https://militaryheritagetourism.info/lv/military/topics/view/76>
<https://www.uzdevumi.lv/p/latvijas-vesture/9-klase/2-pasaules-kara-sakums-padomju-okupacija-32185/re-a9e10477-f738-45cb-aa0d-72762b4aff45>
<https://www.ventasbalss.lv/zinas/sabiedriba/10465-piemines-generalu-kureli>
https://lv.wikipedia.org/wiki/Konstant%C4%ABns_%C4%8Cakste#/media/Att%C4%93ls:K.Cakste.jpg
<http://www.jvmm.lv/index.php/lasitava/nauda>
<https://www.liveriga.com/lv/9901-tornakalna-stacija-1941-gada-represeto-izvesanas-vieta/>
<https://klasika.lsm.lv/lv/raksts/100-latvijas-pirmizrades/lucijas-garutas-kantate-dievs-tava-zeme-deg-unikala-parlaiciga-s.a84943/>
<https://www.literatura.lv/lv/person/Andrejs-Eglitis/871713>
<https://okupacijasmuzejs.lv/lv/apmekle/pamatekspozicija/ko-redzet-muzeja/menesa-prieksmets/2020-gada-junija-menesa-prieksmets--brigitas-svarcbahas-karotes-9/>
<https://www.ventasbalss.lv/zinas/sabiedriba/10465-piemines-generalu-kureli>
<https://latvijasdargumi.unesco.lv/lv/mantojuma-skapis/lcp-memorands>
<https://militaryheritagetourism.info/lv/military/topics/view/98>
<https://www.lsm.lv/raksts/dzive--stils/vesture/no-latgales-sirds-lidz-drupu-kalniem-ka-padomju-aviacija-1944-gada-sabombardeja-rezekni.a452464/>
<https://www.la.lv/kavi-par-jelgavuzemgales-metropoles-bojaeja-1944-gada-28-31-julija>
<https://www.la.lv/latviesu-sarkanarmiesu-atgriesanasprieks-rugtums>
<https://www.lsm.lv/raksts/dzive--stils/vesture/16-marts-krustugunis-miti-un-patiesiba-par-latviesu-legionariem.a226520/>
<https://m.facebook.com/preilimuseum/photos/a.734650399961183/4056711061088417/?type=3>
<https://jews.lv/lv/meitenu-dienasgramatas/jaunumi-un-notikumi/>
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/lv/4/45/1944._gada_17._marta_LSP_memoranda_parakstu_lapa.jpg
<https://literatura.lv/lv/person/Lucija-Garuta/877410>
<https://literatura.lv/en/person/Andrejs-Eglitis/871713>
<https://www.la.lv/asinainas-liedienas-rezeknes-bombardesana-1944-gada-6-un-7-aprili>
<https://www.lsm.lv/raksts/dzive--stils/vesture/no-latgales-sirds-lidz-drupu-kalniem-ka-padomju-aviacija-1944-gada-sabombardeja-rezekni.a452464/>
<https://www.la.lv/kavi-par-jelgavuzemgales-metropoles-bojaeja-1944-gada-28-31-julija>
https://lv.wikipedia.org/wiki/Kauja_par_Jelgavu_%281944%29#/media/Att%C4%93ls:19440816_soviet_soldiers_attack_jelgava.jpg